

Marek Cybulski

"Historia kaszubszczyzny literackiej :
studia", Jerzy Treder, Gdańsk 2005 :
[recenzja]

Acta Cassubiana 8, 346-348

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Marek Cybulski

Jerzy Treder, *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia,*

**Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego,
Gdańsk 2005, ss. 349**

Profesor Jerzy Treder jest obecnie jednym z najlepszych znawców języka kaszubskiego. Swego czasu opublikował wraz z profesorem Edwardem Brezą *Gramatykę kaszubską* (Gdańsk 1981), był współautorem *Zasad pisowni kaszubskiej* (Gdańsk 1976, 1984), jest redaktorem mającego już dwa wydania *Języka kaszubskiego. Poradnika encyklopedycznego* (Gdańsk 2002, 2006), a ponadto ma w swym dorobku liczne książki i artykuły dotyczące kaszubskiej onomastyki (np. *Słownik nazw terenowych byłego powiatu puckiego*, Gdańsk 1977; *Toponimia powiatu wejherowskiego*, Gdańsk 1997), frazeologii (np. *Ze studiów nad frazeologią kaszubską (na tle porównawczym)*, Gdańsk 1986; *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczaje na tle porównawczym*, Wejherowo 1989) i rodzącego się kaszubskiego języka literackiego. Tej ostatniej dziedzinie poświęcona jest właśnie książka sygnalizowana wyżej.

W jej skład wchodzi czternaście artykułów, spośród których dziesięć to przedruki, cztery zaś powstały specjalnie na potrzeby tej książki. Tłumaczy to w jakiś sposób „*ich niejednorodną koncepcję i formę (też wydawniczą), a także powtarzanie się pewnych treści czy cytatów*” (s. 7), co autor zapowiada we wstępie. Autor uprzedza również czytelnika, że prezentowana książka nie wyczerpuje całości omawianej problematyki, gdyż zamieszczone w niej artykuły „*nie ukazują [...] ani wszystkich ewoluujących cech, ani wszystkich procesów wewnątrzjęzykowych*” (s. 7). Mimo poczynionych przez autora we wstępie zastrzeżeń *Historia kaszubszczyzny literackiej* dobrze i dokładnie wprowadza czytelnika w problematykę kaszubskiego piśmiennictwa od jego początków po współczesność.

Publikację rozpoczynają dwa artykuły ogólne na temat historii kaszubskiego języka literackiego i dziejów jego badań, po czym następują studia poświęcone poszczególnym pisarzom, grupom literackim i ich dziełom, kończą zaś książkę dwa artykuły dotyczące terminologii gramatycznej oraz form kulturowania i aktywizacji kaszubszczyzny.

W artykule *Z językowej przeszłości Kaszubów* Jerzy Treder ukazuje historię ich języka jako dzieje oddziaływania na mowę Pomorzan języków sąsiednich: polskiego i niemieckiego, już bowiem przed rokiem 1000 zakończył się dla przodków dzisiejszych Kaszubów czas jednojęzyczności. Okresy tych oddziaływań wyodrębniają się według autora w sposób następujący: 1) 966–1308, 2) 1308–1464, 3) 1464–1772, 4) 1772–1918, 5) 1918–1939, 6) 1939–1945, 7) od r. 1945 po współczesność. Pomorze Zachodnie uległo germanizacji już w pierwszym z tych okresów, natomiast Pomorze Wschodnie w zależności od tego, czy wchodziło w skład państwa polskiego, czy niemieckiego/pruskiego/krzyżackiego, było polonizowane bądź germanizowane.

W artykule *Dzieje badań kaszubszczyzny literackiej* autor przytacza nazwiska uczonych i badaczy analizujących kaszubskie teksty literackie powstałe w przeszłości i współcześnie, poczynając od Stefana Ramuła, poprzez Kazimierza Nitscha, Friedricha Lorentza, Jana Karnowskiego, Aleksandra Majkowskiego, Władysława Pniewskiego, po Zuzannę Topolińską, Hannę Popowską-Taborską, Edwarda Brezę i Jerzego Tredera.

W kolejnym artykule, który nosi tytuł *Friedrich Lorentz o kaszubszczyźnie literackiej*, Jerzy Treder zajął się m.in. kontaktami niemieckiego uczonego z Młodokaszubami, zwłaszcza z Aleksandrem Majkowskim (przytoczył fragmenty listów autora poematu o Remusie), a także poglądami niemieckiego uczonego na twórczość poszczególnych pisarzy i literaturę kaszubską w ogólności.

Pięć artykułów poświęconych jest językowi pisarzy (*Kaszubszczyzna literacka Floriana Ceynowy, Derdowski a ewolucja literackiej kaszubszczyzny, Kaszubszczyzna Majkowskiego. Główne rysy i fazy rozwojowe*), tworzywu największego dotąd utworu literackiego w języku kaszubskim (*Kaszubszczyzna „Remusa”*) i językowi pisarzy skupionych w grupach literackich (*Język poezji zrzeszeńców na tle poezji młodokaszubów*). Autor zanalizował w nich stopień wykorzystania kaszubszczyzny w omawianych tekstach pisarzy i grup literackich.

Cztery artykuły dotyczą tłumaczeń na kaszubski; trzy spośród nich omawiają teksty biblijne: dawne (*Kaszubszczyzna dawnych tłumaczeń biblijnych*) i współczesne (*Tłumaczenia Biblii na język kaszubski, Translacja na kaszubski z greki [na podstawie Ewangelii świętego Marka]*), a jeden – tekst z zakresu polskiej klasyki literackiej (*Kaszubska translacja „Sonetów krymskich” Mickiewicza*).

Książkę o historii kaszubszczyzny literackiej kończą dwa artykuły dotyczące współczesnych zjawisk językowych niezwiązanych z literaturą piękną. Rozdział pt. *Najnowsza terminologia gramatyczna (na tle dawniejszej)* porównuje propozycje terminologiczne Floriana Ceynowy, Jana Trepczyka oraz dwu podręczników literackiej kaszubszczyzny autorstwa Róży Wosiak-Śliwy i Marka Cybulskiego. Rozdział pt. *Formy kulturowania i aktywizacji kaszubszczyzny wszechstronnie* omawia sytuację socjolingwistyczną współczesnej kaszubszczyzny literackiej w środowisku domowym i wiejskim, w szkole i w piśmiennictwie,

a także ukazuje rolę konkursów recytatorskich, gawędziarskich i literackich, wydawnictw kaszubskich, radia i telewizji oraz Kościoła w jej promowaniu.

Mimo zawartych we wstępie do *Historii kaszubszczyzny literackiej* wypowiedzi autora pomniejszających jej rolę, książka ta stanowi niezwykle cenne podsumowanie badań Jerzego Tredera nad kaszubskim językiem literackim w jego różnych aspektach lingwistycznych i socjolingwistycznych, zapoznając czytelnika z pokaźnym zasobem faktów historycznych, historycznoliterackich i historyczno-językowych, proponując ich autorską hierarchię i interpretację, informując o szczegółach i nie stroniąc od uogólnień, a także prezentując oceny cudze i własne autora na temat wielu zjawisk z zakresu historii literackiej kaszubszczyzny i historii jej badań.